

Alkmadders

40

NUMMER 151 - JAARGANG 38 - SEPTEMBER 2020
KWARTAALUITGAVE STICHTING OUD ALKEMADE

In dit nummer o.a.:

**Hier gebeurde het:
Kerkstraat 7**

**De oorlogsjaren in
Kaag en Buitenkaag
(deel 2)**

**Wat oude bidprentjes
kunnen vertellen**

Armoede: toen én nu

38e jaargang, september 2020, nummer 151
Kwartaaluitgave van de Stichting Oud Alkemade.
Opgericht 16 december 1980.

Redactie

Alfred Bakker
Sjaak Bouwmeester
José van der Meer-van der Zwet (eindredactie)
Fons van Rijn
E-mailadres van de redactie:
alkmadders@ziggo.nl

Foto's (tenzij anders vermeld)

Leo Stiens en Agnes Turk
Archief Stichting Oud Alkemade

Donateursbestand en adreswijzigingen

Leon Hogenboom
06-531 93 655 of per e-mail:
hogenboomleon@gmail.com

Donateurschap

Nieuwe donateurs zijn van harte welkom.
U kunt zich aanmelden via onze website,
per e-mail via info@stichtingoudalkemade.nl
of telefonisch bij het secretariaat: 071-501 83 26.
De minimumdonatie bedraagt € 20,- per jaar,
te voldoen op bankrekening NL09 INGB 0005 4356 41
van Stichting Oud Alkemade. Per post ontvangen van
Alkmadders kost € 12,00 per jaar extra.

Losse nummers

Deze kosten € 5,75 en zijn verkrijgbaar tijdens de
openingsuren van het museum.

Openingstijden

Het Museum Oud Alkemade is geopend op
zondagmiddag van 14.00-17.00 uur en op
dinsdagmiddag van 13.30-16.00 uur.
In de maanden juli en augustus en op 1e Paasdag,
1e Pinksterdag en 1e en 2e Kerstdag is het
museum gesloten. Op 2e Paasdag en 2e Pinksterdag
is het museum wel open.

Secretariaat

Annelies van Wieringen (071-501 83 26)

Bezoek- en postadres Stichting Oud Alkemade

Saskia van Uylenburchlaan 22
2377 CE Oude Wetering
Telefoon: 071-3312168
E-mail: info@stichtingoudalkemade.nl
Website: www.stichtingoudalkemade.nl

De Stichting Oud Alkemade heeft de culturele ANBI-status
en betaalt daarom geen schenk- of erfbelasting. Uw schen-
king komt dus geheel ten goede aan de activiteiten van de
Stichting Oud Alkemade.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar
gemaakt door middel van druk, microfilm of op welke andere wijze ook,
zonder voorafgaande toestemming van de redactie.

INHOUD:

Van het bestuur	1
Feliciteatie voor Noordeinde 178/180	2
Tentoonstelling oorlog en bevrijding	3
Hier gebeurde het: Kerkstraat 7	4
Wat oude bidprentjes kunnen vertellen	7
Een terugblik op de oorlogsjaren in Kaag en Buitenkaag (deel 2)	11
Recent verschenen boeken: 'Kinderen van Kaageiland' en 'Veteranenboek Kaag en Braassem'	17
Armoede: toen én nu	18

Van het bestuur

Beste donateurs,

Voor de meesten van u zit de zomervakantie er al weer op, maar waar-
schijnlijk wel op een heel andere manier dan de bedoeling was. Ik hoop
dat u er toch wel van genoten hebt, op welke manier dan ook.

Bij Oud Alkemade is niet echt sprake geweest van een vakantietijd. Wij
zijn juist in de vakantiemaanden juli en augustus open geweest om u
toch de gelegenheid te geven naar ons museum te komen.

Natuurlijk gelden bij ons de voorgeschreven voorzorgsmaatregelen op
het gebied voor de hygiëne rondom de coronasituatie. Wij zorgen er
dus voor dat u ons op verantwoordelijke manier toch kunt bezoeken.
Het is zeker de moeite waard dit te doen vanwege de mooie tentoonstel-
lingen over de topsporters uit de gemeente Alkemade en de tentoonstel-
ling over de oorlog en de bevrijding die op moment in ons museum zijn
ingericht. De geplande rondleidingen in het museum ter gelegenheid
van ons 40-jarig bestaan zijn nu even uitgesteld, maar we gaan hier zeker
weer mee beginnen zodra dit toegestaan en verantwoord is. De voor dit
jaar genoteerde afspraken komen wij na! U leest het goed, wij staan te
popelen om uw weer van dienst te zijn en zien u weer graag weer terug
in ons museum!

Lex van der Zwet, voorzitter

Doe oude foto's niet te snel weg!

Waarschijnlijk bent u de afgelopen maanden aan het opruimen geweest,
zoals in deze coronatijd heel veel mensen hebben gedaan. Mogelijk bent
u ook foto's van vroeger tegengekomen. We hopen eigenlijk dat u die niet
heeft weggegooid. Bij Oud Alkemade willen we ze graag hebben voor
ons fotoarchief. We kunnen ze ook voor uw scannen, dan krijgt u de
originelen weer mee terug.

Het gaat om familiefoto's van vroeger en (oude) klassenfoto's, foto's van
de omgeving, panden zoals o.a. winkels, boerderijen en erven, interi-
eurs, werkzaamheden op het land, werkzaamheden van vroeger, woon-
wijken, wegen, oude kermisfoto's, andere belangrijke gebeurtenissen etc.
We zouden dan ook graag de namen en ter gelegenheid waar-
van die foto's genomen zijn willen weten en als het kan het jaartal.
Ook op de facebookpagina van Oud Kaag en Braassem zien we vaak heel
mooie oude foto's terug die we graag, of een digitale versie daarvan, in
ons fotoarchief zouden willen opnemen.

U bent met uw foto's bij ons welkom tijdens de openingsuren van het
museum op zondag- en dinsdagmiddag, maar ook op maandagavond
van 19.00-21.00 uur. Digitale foto's kunt u rechtstreeks opsturen naar
Agnes Turk, email: agnes_118@hotmail.com.

Beste lezer,

Deze maand hoefden we voor het laten drukken en verspreiden van deze Alkmadders geen rekening te houden met de Veense kermis. De reden was voor menigeen niet zo'n leuke: dit jaar ging die voor het eerst sinds lange tijd niet door! Dat wordt even een saaie boel in de derde week van september! Gelukkig is hier uw historisch magazine weer met mooie verhalen om te lezen. En om de pijn iets te verzachten, hebben we op het omslag een selectie oude en nieuwere foto's van de kermis opgenomen. Komt u toch een beetje in de sfeer!

Het hele jaar 2020 staat, naast de coronaperikelen, min of meer in het teken van 75 jaar vrijheid. Allereerst vragen wij u de aandacht voor de tentoonstelling over dit thema in het Museum Oud Alkemade. Daarna wordt het verhaal verteld over het ongeluk met een handgranaat in een schuur in Oude Wetering waarbij de verzetsman Willem van der Velden uit Leimuiden om het leven kwam. Ook vindt u in dit nummer het laatste deel

over de Kaag en Buitenkaag tijdens de laatste oorlogsjaren en de bevrijding.

Van heel andere orde is de zoektocht naar wat oude bidprentjes kunnen vertellen over de mensen die hierop vermeld worden. Het betreft in deze aflevering vier priesters die in het begin van de 19^e eeuw in Oud Ade, Rijpwetering en Roelofarendsveen pastoor en kapelaan zijn geweest.

Tot slot een verhalentafelgesprek over armoede in deze tijd. Met dank aan onze collega's van Hier! in de regio van wie we dit verhaal mochten herplaatsen.

Wij wensen u weer veel leesplezier. Mocht u willen reageren dan weet u ons inmiddels wel te vinden via alkmadders@ziggo.nl of als we u spreken in het museum.

José van der Meer-van der Zwet, eindredacteur

BRON: ARCHIEF STICHTING OUD ALKEMADE.

Verkeerd onderschrift foto

Van Gerard van Haestregt ontvingen wij een correcte opmerking over het onderschrift van de foto die op pagina 14 van de vorige Alkmadders is afgedrukt bij het artikel 'Glasaardbeien, de roem van de Veenstreek'. Deze foto is namelijk niet genomen vanaf de Noordkade, maar vanuit de Westpolder. Onze excuses voor de verkeerde tekst! De foto is volgens Van Haestregt genomen op de akker van Bakker, achter Noordeinde 160. Dit is duidelijk te zien aan de positie van de kerk en van Huize Jacobus; op de voorgrond is zelfs de Pancratiuszaal te herkennen. Nog een interessant detail: de verwarmingspijpen boven de platte bakken. Alles werd gedaan om de glasaardbeien zo vroeg mogelijk te telen.

Feliciteatie voor Noordeinde 178/180

Op het Noord- en Zuideinde van Roelofarendsveen staan oude en nieuwe huizen door elkaar. Soms blijft een oude woning langer dan gemiddeld overeind, zoals de dubbele woning op Noordeinde 178/180.

Op de eerste steen naast de (zuidelijke) voordeur is te lezen: De eerste steen gelegd door A. Heemskerk op 18-4/8-70 (= 4 augustus 1870). Een opletende dorpsgenoot wees de redactie erop dat deze steenlegging op 4 augustus jl. dus 150 jaar geleden was. Enige aandacht voor dat feit leek hem wel op zijn plaats.

Op de oude foto, met de Veenwetering en de kerk op de achtergrond uit ongeveer 1910, staat het pand geheel rechts. De andere foto is onlangs gemaakt. Onze conclusie is dat het pand de tijd goed heeft doorstaan. Een felicitatie waard.

Tentoonstelling over de oorlog en de bevrijding

Geert-Jan van Beek

In de Alkmadders van december 2019 stond een aankondiging van een in 2020 te organiseren tentoonstelling over Alkemade tijdens de oorlog en na de bevrijding in 1945. Dit jaar dus 75 jaar geleden. In deze aankondiging werd ook een oproep gedaan aan onze lezers om vooral persoonlijke bezittingen in bruikleen te geven. Een aantal van u heeft op die oproep gereageerd. Zo kwamen we in het tijdelijke bezit van een aantal mooie objecten, documenten en foto's die wij konden gebruiken voor het inrichten van de tentoonstelling.

Maar toen we begin van dit jaar net goed en wel op gang waren met de vormgeving, kwam er een lelijke kink in de kabel. Vanwege het coronavirus moesten we het museum sluiten en werden zo goed als alle activiteiten stilgelegd. Gelukkig konden we het museum vanaf 1 juni weer openstellen en hebben we er hard aan gewerkt om de geplande tentoonstelling alsnog van de grond te tillen. Op 2 juni konden we de eerste bezoekers ontvangen.

De tentoonstelling is opgebouwd in verschillende tijdsvakken: de meidagen, de oorlog, de bevrijding en ten slotte geven we nog aandacht aan de politieke acties in Nederlands-Indië. Van al die periodes zijn objecten, foto's en documenten te zien, die veelal van persoonlijke aard zijn.

Tot 31 december 2020 is de tentoonstelling te bekijken in het knusse Museum Oud Alkemade aan de Saskia van Uylenburchlaan 22 in Oude Wetering, waar ook

nog de bijzondere expositie over de Topsporters van Alkemade te bewonderen is. Deze tentoonstelling is ook verlengd tot 31 december.

Oproep

Op de tentoonstelling 'Alkemade in de Tweede Wereldoorlog en de bevrijding' staat deze zender/ontvanger, die gebruikt is door het plaatselijk verzet. De koptelefoon en de microfoon ontbreken. Het verzet kon hiermee contact houden met medestrijders en Radio Oranje. Het apparaat is van Engelse makelij.

De Stichting Oud Alkemade is heel blij dat we dit object hebben kunnen toevoegen aan onze collectie. Het apparaat is onlangs geschonken door Jan de Bil, die hem eerder overgenomen had van Theo Oomen. Theo is na de oorlog eigenaar geworden van het toestel. Hij heeft de kast om de zender/ontvanger gemaakt. In de oorlog maakte Theo deel uit van de plaatselijke verzetsgroep.

De zender/ontvanger werd in de oorlog bediend door Fon Zwartelé, de verbin-

dingsman van de verzetsgroep. (Bron: Gerrit en Jan Kuipers, *Onze Heerlijkheid Alkemade*).

Meer informatie hebben wij niet. Daarom doen we een beroep op u, als dat mogelijk is, nog een paar vragen te beantwoorden. We zouden wij graag de beschikking krijgen over het volledige verhaal rond deze zender/ontvanger:

- Is bij iemand bekend hoe de zender/ontvanger hier terecht is gekomen? Is hij tijdens een dropping afgeworpen?
- Wie weet waar de koptelefoon en de microfoon, die gebruikt werden om contact te maken, gebleven zijn?
- Het toestel zou tijdens de bezetting opgesteld zijn in een of meerdere akkerhutten in de Veender- en Lijkerpolder in Roelofarendsveen. Weet iemand hierover meer te vertellen?

Mocht u meer informatie hebben over deze zender/ontvanger, dan kunt u contact opnemen met de secretaris van de Stichting Oud Alkemade Annelies van Wieringen. Zij is te bereiken op telefoonnummer: 071-5018326 of via e-mail: info@stichtingoudalkemade.nl

Coronamaatregelen

Uiteraard hebben we een aantal veiligheidsmaatregelen getroffen om uw bezoek zo veilig mogelijk te laten verlopen. U hoeft niet van tevoren aanmelden, maar uw naam en adres noteren op een

inschrijfformulier bij de ingang. Daar staat ook desinfectiemateriaal en er is een looproute. En natuurlijk houden we rekening met de anderhalve metermaatregel.

OUDE WETERING OP HET EINDE VAN DE OORLOG

Hier gebeurde het: Kerkstraat 7

Alfred Bakker

Op 2 maart 1945 kwam Willem van der Velden uit Leimuiden bij een tragisch ongeval met een handgranaat om het leven in Oude Wetering. Twee andere verzetsmensen, Wim Los en Koos Jonkman, raakten gewond. Aan de vele beschrijvingen in diverse media over die gebeurtenis voegen wij enkele nieuwe gegevens toe over de plaats van het ongeval en informatie uit het dagboek van de vrouw van Koos Jonkman.

Nic. van Wieringen

Op het adres Kerkstraat 7 in Oude Wetering woonden aannemer annex gemeente-opzichter Albertus van Wieringen, zijn vrouw Cornelia Penning de Vries en hun twaalf kinderen, waaronder Nicolaas, Cock en Janie.

Nicolaas, of Nic., van Wieringen was zelf ook aannemer. Hij sloopte na Albertus' overlijden in 1933 het ouderlijk huis en bouwde in 1935 op het perceel Kerkstraat 7 het huis met het karakteristieke paraboolvormige dak.

Janie, de jongste zus van Nic. van Wieringen, mocht op 7 maart 1935 de eerste steen leggen voor het nieuwe huis op Kerkstraat 7.

De dertigjarige Nic. trouwde in 1939 met de één jaar jongere Hillegonda Antonia Koot uit Hazerswoude. Hij was een liefhebber van auto's en motoren. In juni 1943 maakte Nic. een ontwerptekening voor een garage op zijn terrein. Hij situeerde de garage op de plek van een af te breken houten bergplaats die pal achter het perceel Kerkstraat 6 lag. De voorgenomen bouw zal in goed overleg zijn gegaan met buurman Andries de Blaey, die op Kerkstraat 6 bovengrondse activiteiten in zijn kantoorboekhandel had. Ondergronds was De Blaey actief in de Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers (LO).

De blauwdruk van het ontwerp stuurde

Blauwdruk van de garage juni 1943. De garage werd gebouwd pal achter het perceel Kerkstraat 6 van Dries de Blaey. Achter op het terrein stond de oudere timmerloods.

Nic. mee bij de vergunningaanvraag. Het was een stenen garage, vier meter breed en ruim vijf meter diep, met een hoogte van 2,60 m tot het platte dak. Als toegang had Van Wieringen een scharnieren-

de schuifwand ontworpen over de volle breedte van de voorgevel. Rechts in de schuifwand bevond zich een deur. Dankzij de scharnieren kon de wand, opgehangen aan een rail boven de ingang en de zijgevel, zijdelings naar achteren weggeschoven worden. In de westelijke zijgevel bevond zich een raam.

Binnenlandse Strijdkrachten

In Londen waren op 5 september 1944 per Koninklijk Besluit de Binnenlandse Strijdkrachten (BS) opgericht, beoogd als een fusie van de verschillende Nederlandse verzetsgroepen, zoals de LO, KP (knokploegen) en OD (Ordiedienst).

Per regio moest een lokale commandant benoemd worden. De regio zuid van het Gewest Haarlemmermeer omvatte Alkemade, Leimuiden en Rijsaterwoude. In die regio was Willem van der Velden, wonende in Leimuiden, één van de meest gekwalificeerde kandidaten. De toen 25-jarige Van der Velden had een opleiding tot reserveofficier gevolgd, was derdejaars student aan de Koninklijke Militaire Academie en was ingedeeld geweest bij een luchtafweerregiment. Bij de 110de batterij luchtafweer had Willem als vaandrig op

De garage in augustus 2020. Rechts in de schuifwand bevindt zich een deur die tijdens de instructie op 2 maart 1945 gesloten was.

10 mei 1940 gevechtservaring opgedaan in Zuid-Limburg, hoewel hij er later over gezegd schijnt te hebben “praat me er niet van”.

Een portretfoto van Willem kon onlangs dankzij de bekende kleuren van zijn jas en emblemen op de kraag ingekleurd worden.

Gereconstrueerde kleurenfoto van Willem van der Velden. Het oranje ‘patje’ en de gekruiste kanonnen met een luchtschroef symboliseren de reserve-officiersopleiding en de luchtdoelartillerie.

Als commandant van de BS was Willem betrokken bij het transport van wapens die de Royal Air Force dropte in de Vriezakoopse polder bij Leimuiden en de hulp aan Amerikaanse bemanningsleden van een Vliegend Fort dat op 2 november 1944 een noodlanding had gemaakt in de Wasenaarsche polder. Ook gaf hij onderricht aan medeverzetslieden in het gebruik van explosieven, wapens en granaten. Zo gaf hij op 1 maart 1945 les aan enkele Leimuidenaren in een schuur van aannemer Charlet aan de Drecht. De volgende dag was een les in Oude Wetering gepland.

Aan mede BS-lid Andries de Blaey had Willem gevraagd of hij een geschikte locatie wist. De Blaey suggereerde de garage van buurman Van Wieringen. Hij zal Nic. om toestemming hebben gevraagd.

Op 2 maart togen drie BS-leden uit Alkemade naar Kerkstraat 7. Het waren Simon Maria van Benten (23 jaar), Jacobus Geerardus Jonkman (30 jaar) en

Wim Los (20 jaar). In de officiële tweede voornaam van Jonkman moet tijdens de geboorteaangifte een fout zijn geslopen. Onderling spraken de BS-leden elkaar aan met Siem, Koos en Wim. Dat gold ook voor hun commandant Willem. Siem van Benten en Koos Jonkman kwamen uit Oude Wetering, Wim Los uit Nieuwe Wetering. Volgens een latere lijst van de BS waren ze respectievelijk banketbaker, chauffeur en arbeider/veehouder en woonden ze op Veerstraat 40, Googstraat 7 en Voorweg 27.

De ontploffing

Op de middag van 2 maart 1945 ontmoeten ze elkaar in de garage van Nic. van Wieringen. Er waren verschillende Britse wapens aanwezig, waaronder handgranaten. Ze waren afkomstig van een dropping door de Royal Air Force. Over wat er toen gebeurde zijn verschillende versies in omloop en op papier gezet. We presenteren hier de versie van Willems zus Bep, die in 1985 een relaas schreef:

“Na het uitleggen van het gebruik van een handgranaat heeft hij die op tafel gelegd. Terwijl hij zich omdraaide om een ander wapen te pakken, heeft een van de aanwezige jongens de handgranaat gepakt en een verkeerde handeling daarmee gedaan. Geschrokken door het sissende ge-

luid van de handgranaat en wetende dat hij zou ontploffen, heeft Willem hem van de tafel gepakt en is naar de deur gelopen. Deze was echter gesloten om eventuele Moffen niet de mogelijkheid te geven zo maar naar binnen te lopen. Wetende wat de gevolgen zouden zijn van de ontploffing heeft hij zich teruggetrokken in een hoek en de handgranaat tegen zich aangedrukt. Ik weet nog dat zijn portefeuille aan flarden geslagen is. De resten daarvan heb ik nog gezien.”

Willem was na de ontploffing nog enkele uren in leven. De broers Nic. en Cock van Wieringen waren die middag in huis. Cock vertelde een halve eeuw later aan zijn dochter Renilde dat ze in het kantoor aan het werk waren en plotseling opgeschrikt werden door een enorme knal. Ze snelden naar de garage.

Cock: “Wim bloedde hevig en was verminkt. Hij was echter wel bij kennis en sprak zelfs nog. Al liggende toonde hij ons zijn zwaar verminkte hand en zei: ‘Ik zal mijn hele leven verminkt zijn.’ Verder hebben we samen gebeden. Uiteraard werden de namen van dokter Van der Bijl en die van pastoor Saraber genoemd.”

Willem bezat sinds de mobilisatie van 1939 een Militair Kerkboek. Hij zal toen niet beseft hebben hoe toepasselijk de volgende gedrukte tekst zes jaar later zou zijn:

“Ik verklaar LID TE ZIJN VAN DE HEILIGE KATHOLIEKE KERK.

Indien mij een ernstig ongeval overkomt, dat overbrengen naar een ziekeninrichting noodig maakt, wensch ik bij voorkeur in een katholiek ziekenhuis te worden opgenomen.

In stervensgevaar roepe men een katholieken priester, dien ik verzoek om de HH. Sacramenten. Deze mijn verlangens schrijf ik neer in volle bewust zijn.”

Dokter Van der Bijl en pastoor Saraber

Dokter Arie van der Bijl (1898-1960) was geboren in Koudekerk en studeerde in Leiden, waarna hij zich in 1925 in Oude Wetering vestigde als dokter. Hij was zeer actief op geneeskundig en maatschappelijk gebied: hij verzorgde inenting, zette de zuigelingenverzorging op en gaf EHBO-cursussen. Toen hij op 2 maart 1945 naar Kerkstraat 7 ontboden werd en Willem

Militair Kerkboek mobilisatie. Militairen konden het kerkboek à f 0,15 kopen in 1939. Willem was praktiserend katholiek en heeft toen ongetwijfeld een exemplaar aangeschaft.

in de garage zag liggen, kon Van der Bijl weinig doen voor hem. Willem was ten dode opgeschreven.

Johannes Gerardus Albertus Saraber (1891-1971) was geboren in Varik als oudste van negen kinderen, van wie er veel een religieuze roeping volgden, zoals pastoor, kloosterzuster en missionaris. Hij werd tot priester gewijd in 1911. In 1922 was J.G.A. Saraber kapelaan in Amsterdam. Vijf jaar later woonde hij als kapelaan op het adres Grote Noord 19 in Hoorn, een plaats die in Willem van der Veldens leven een grote rol speelde vanaf 1937.

Sinds 1932 was Saraber weer werkzaam in Amsterdam bij de kerk van de H. Nicolaas binnen de Veste. Vier jaar later volgde zijn benoeming tot pastoor in Oude Wetering, waar hij de "zeereerw. Heer" P.J. Aarts opvolgde bij de parochie van de H. Jacobus de Meerdere aan de Veerstraat.

Volgens een kenner van het rooms-katholieke leven in Alkemade had pastoor Saraber zijn voeten verbrand. Hij is die dag met omzwachtelde voeten naar Kerkstraat 7 gekomen, waar Willem in de garage de gevraagde sacramenten ontving. Eén van de BS-leden was naar Willems ouderlijk huis in Leimuiden gegaan om zijn vader te halen. Franciscus van der Velden heeft de ogen van zijn zoon gesloten.

Willem is na zijn overlijden overgebracht naar de timmerloods achter op het terrein van Nic. van Wieringen. Daar is hij afgelegd.

Siem, Koos en Wim

Van de drie overlevenden kwam Siem van Benten er nog het beste vanaf. Hij zat weliswaar onder het bloed en was

BS-armband van Koos Jonkman. In de nadagen van de bezetting kregen leden van de Binnenlandse Strijdkrachten een armband, die ze uiteraard pas na de Duitse capitulatie mochten dragen. Op de armband staat een stempel van de gemeente Leimuiden.

uiteraard getraumatiseerd. Hij reed als een dolle op zijn fiets naar Conrad Heinrich Böcker, bij wie hij bakkersknecht was. Böcker werkte met andere Veense bakkers samen in de Coöperatie, waarschijnlijk wegens schaarste aan brandstof. Gerrit Kuipers kwam Siem tegen en begeleidde hem naar de Coöperatie op het Noordeinde.

Wim Los raakte gewond aan zijn rechtervoet. Zijn verwondingen waren van dien aard dat hij thuis in Nieuwe Wetering verzorgd kon worden. Hij heeft er wel zijn hele leven last van gehad en liep mank.

Koos Jonkman kreeg verwondingen aan zijn arm, rechterhand en been. De granaatscherven doorzeefden zijn broek. Koos' vrouw Jans heeft na het ongeluk de broek genaaid en gestopt. In haar dagboek noteerde ze dat het een hele klus was, zoveel scherven waren er doorheen gegaan. Een onbekend persoon bracht Koos per kaasbrik naar het ziekenhuis in Leiden. Op 11 april werd Koos ontslagen uit het ziekenhuis, waarna boer Hulsebosch uit Oude Wetering hem met paard en wagen naar huis bracht.

Op 3 mei 1945 ging Koos weer naar het ziekenhuis voor een tweede operatie aan zijn arm. Drie dagen later was hij weer thuis. Op 7 mei liep hij weer rond met een oranje band van de BS om zijn arm. Hij miste wel een vinger aan zijn rechterhand en heeft jarenlang last gehad van scherven in zijn been.

Willems stoffelijk overschot werd in de nacht van 2 op 3 maart vanuit de timmerschuur van Nic. van Wieringen over de Oude Wetering en de Drecht vervoerd naar de werkplaats van timmerman Henk van Rijn in Leimuiden, waar Willem zoveel uren had doorgebracht. Vanuit de

De timmerloods omstreeks 2000. In Nic. van Wieringens timmerloods is Willem op 2 maart 1945 afgelegd. De loods is gesloopt in 2002 en vervangen door een nieuwe loods.

werkplaats is de kist naar het vlakbij gelegen huis van zijn ouders aan de Dorpsstraat gebracht.

Op 6 maart 1945 is Willem ter aarde besteld op de begraafplaats van St. Jan de Doper bij de kruising van de Vriezenweg en de (huidige) Willem van der Veldenweg. Velen uit Alkemade woonden de begrafenis bij. Jans Jonkman-van Veen was ook bij de herdenkingsmis in de kerk van St. Jan de Doper op 22 maart 1945.

Nawoord

Over de familie van Willem, zijn leven, verloofde Corrie in Hoorn en het naoorlogse vervolg, zoals zijn herbegraving in Hoorn en enkele bewijzen van eerbetoon, verschijnt binnenkort een uitvoerig artikel in het kwartaalblad *Tijdinghen* van de Stichting Oud Leimuiden-Rijnsaterwoude.

Bronnen:

- Blaey, A. de (1945), Verzetsgroep Oude Wetering.
- Koning, Rien de, et al. (1994), De Amerikanen komen. 50 jaar Bevrijding. Leimuiden-Bilderdam-Rijnsaterwoude 1945-1995.
- Kuipers, G. en J. Kuipers (2014), De slag om de Haarlemmermeer.
- Remmerswaal-v.d. Velden, E.W. (1985), Willem van der Velden. Klapwaker 4de jrg nr. 3.
- Wereld, H. van der (1998), Straatnamen (3) Willem van der Veldenweg. *Tijdinghen*, jrg. 1 nr. 3.
- Wieringen, R.G.W.M. van (2003), Herinneringen uit de oorlogstijd. Alkmadders 2003-1.

.....
Met dank aan Bert-Jan Dierink, Charlotte van Kampen, Jan Kuipers, Jakob Lagerweij en Piet Meijer.

Wat oude bidprentjes kunnen vertellen

Albert Bisschop

Het coronavirus heeft zich al een aantal maanden laten gelden en mijn gewone activiteiten stilgelegd. Ik werd als 78-jarige ingedeeld bij de risicogroep die beschermd moet worden en gesommeerd zoveel mogelijk in huis te blijven. Ook geen bezoeken of uitstapjes. Ik zocht dus nieuw emplooi.

In mijn verzameling van familiefoto's bevindt zich een twintigtal oude bidprentjes. Die had ik jaren geleden gekregen van mijn tante Neel Rotteveel, getrouwd met Bert Mooren. Zij had ze ooit gekregen van een vriendin die op de pastorie van Rijpwetering werkte. Daar wilde men die oude dingen kwijt (tijdens een grote schoonmaak, denk ik). Tante Neel had ze jarenlang bewaard en, omdat ik interesse had in oude historie, gaf ze de bidprentjes aan mij.

Nu haalde ik ze weer tevoorschijn en ik nam me voor te onderzoeken wie de personen waren op deze bidprentjes, en wat ze met de pastorie van Rijpwetering te maken hadden waar ze meer dan honderd jaar gelegen hadden.

Ik ging dus snuffelen op internet. En wonderbaarlijk wat ik daar allemaal vond. Veel was saai, zoals een kale geboorte- of sterfdatum. Maar soms zaten er leuke dingen tussen die iets vertelden over de persoon in kwestie, en daarom dacht ik aan een leesbaar artikel over deze bidprentjes.

Het eerste wat me opviel, was dat er in deze set bidprentjes zes priesters zitten en een kloppje (een ongehuwde katholieke vrouw die een kuisheidsgelofte heeft afgelegd). De bidprentjes stammen grotendeels uit dezelfde periode: de tijd dat Vincentius Martinus van der Valck pastoor was in Oud Ade en Rijpwetering. De verzameling komt wellicht uit zijn kast en is later aangevuld met een paar bidprentjes uit de tijd van zijn opvolgers.

Vincentius Martinus van der Valck

Vandaar dat ik begin met het bidprentje van hemzelf: pastoor Van der Valck. Vincentius is geboren in Den Haag en daar op 13 maart 1772 gedoopt. Zijn ouders hadden een hoge functie bij stadhouder Willem V, maar omdat ze gevaar liepen door allerlei onlusten, vluchtten ze naar het katholieke Brabant. Vincent ging daar in Turnhout naar school. Toen de lucht was opgeklaard in Holland, keerden ze terug en vestigden zich in Leiden.

Vincent ging studeren op de universiteit van Leuven en werd priester gewijd in september 1795. Hij werd eerst kapelaan in een parochie in Amsterdam: 'Geloof Hoop en Liefde'. Op 1 november 1802 werd hij tot pastoor benoemd in Hazerswoude.

Hij nam daar zijn ouders in huis. Begin augustus 1807 werd hij pastoor van Oud Ade en Rijpwetering, toen nog één statie. Zijn werkgebied bestreek heel westelijk Alkemade met De Kaag en een deel van Warmond tot de Zijl. Hij bleef hier 37 jaar pastoor, tot hij om gezondheidsredenen in augustus 1844 zijn ambt moest neerleggen en in Leiden ging wonen op de Heerengracht. Daar stierf hij drie jaar later. Hij werd begraven in Oud Ade bij zijn parochianen.

Miniatuurportret door G.J. van den Berg
(FOTO: HANS VAN DER WERELD).

Pastoor Van der Valck wordt beschreven als een ascet. Hij leefde sober. Hij hield zich ook strikt aan de tijden van het voorgeschreven breviergebed. Dan liet hij zich door niemand

De 20 bidprentjes:

Anna van Dyk, huisvrouw van Cornelis van Styn,
Wilhelmus van Egmond
David van den Ende
Adrianus Gaffé
Anna van der Hoorn, weduwe Dirk van der Velden
Cornelis van der Klaauw
Petrus Klaverweiden
Jannetje Kruysheer
Geertje Oostdam, weduwe Leendert Langeveld
Rombertus Lubberts

Sterfdatum:

20-07-1852
14-01-1819
27-03-1841
13-04-1780
28-10-1821
23-05-1882
26-08-1821
02-03-1807
03-08-1823
03-03-1816

Joannes Meylink
Geertruda van der Poll, huisvrouw Johannes Cornelis Vuyting
Johannes Smeele
Maria Steenvoorde
Jan Straathof
Margretha Symons
Vincentius Martinus van der Valck
Johanna van der Velden
Cornelius Warmerdam
Adrianus Zijerveldt

Sterfdatum:

19-01-1817
26-06-1825
23-05-1825
19-09-1893
19-10-1831
16-02-1837
02-12-1847
12-03-1827
23-02-1838
24-02-1837

Schilderij 'Ter bedevaart naar het stalletje van Bethlehem'.

storen, wie er ook aan de deur stond. Bekend is het voorbeeld van twee hooggeplaatste personen die, na een lange reis naar Oud Ade, onverrichter zake naar huis moesten terugkeren omdat de pastoor niet opendeed.

In de schemeruren ging hij "ter bedevaart naar het stalletje van Bethlehem". Dan bad en mediteerde hij op zijn kamer, waar een schilderij van Pieter de Grebber hing, dat de aanbidding der herders voorstelt. Dit schilderij heeft 185 jaar op de pastorie in Oud Ade gehangen en is vanaf 1992 in bruikleen gegeven aan het Catharijneconvent in Utrecht.

Hij was een man die erg meeleeftde met zijn parochianen. Velen moesten van verre komen - te voet of per boot - als ze naar de kerk wilden. En - zoals gebruikelijk - hadden ze niet ontbeten om de communie te kunnen ontvangen. De pastoor liet ze daarom niet vertrekken voordat ze bij hem brood hadden gegeten en koffie gedronken, ook al waren ze met velen.

Ook heeft hij jarenlang zijn moeder Clasina Geertruida Heijnsbroek in de pastorie van Oud Ade opgenomen. In die tijd waren de bejaarden voor hun onderhoud afhankelijk van hun kinderen als ze niet zelf bemiddeld waren. Vincentius was haar enig kind: er was dus geen alternatief. Ze stierf daar 8 juli 1830 op 86-jarige leeftijd.

Zijn gezondheid dwong hem in 1844 zijn werk neer te leggen. Wat hij mankerde, is niet helder. Er wordt slechts gezegd: "om hoge jaren en ziekelijkheid" en er was sprake van "zieke bee-

nen". Hij verliet Oud Ade en ging wonen in Leiden. Hij stierf arm, en kon zijn huishoudster enkel een jaargeld nalaten omdat hij vlak voor zijn dood een grote gift ontving van een weldoener.

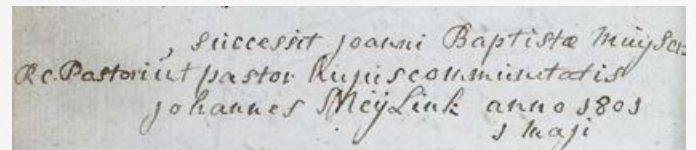
Johannes Meijlink

Toen Vincentius van der Valck als pastoor in Oud Ade en Rijnwetering kwam, was Johannes Meijlink pastoor in het naburige Roelofarendsveen. Johannes Meijlink was geboren rond mei 1747 in Amsterdam. Zijn ouders waren Stefanus Meijlink en Geertruida ter Beek. Gegevens over zijn doop, of priesteropleiding heb ik niet gevonden.

Hij werd eerst tot pastoor benoemd in Duivendrecht op 4 januari 1787. Toen pastoor Muijsers op 27 april 1801 zijn pastoorsfunctie in Roelofarendsveen neerlegde, zou aanvankelijk Rudolphus Brouwer, pastoor in Noorden, hem opvolgen, maar deze stierf een week na zijn benoeming. Toen werd alsnog Johannes Meijlink de nieuwe pastoor in Roelofarendsveen.

In het doopboek van Roelofarendsveen schreef hij - in het Latijn - bij het begin van zijn aantreden: "Successit Joanni Baptistae Muijsers R.C. Pastori ut pastor hujus communitatis Johannes Meijlink anno 1801 1 Maji." Letterlijk vertaald: Johannes Meijlink volgde de R.C. pastoor Joannes Baptist Muijsers op als pastoor van deze gemeenschap, in het jaar 1801 1 Mei.

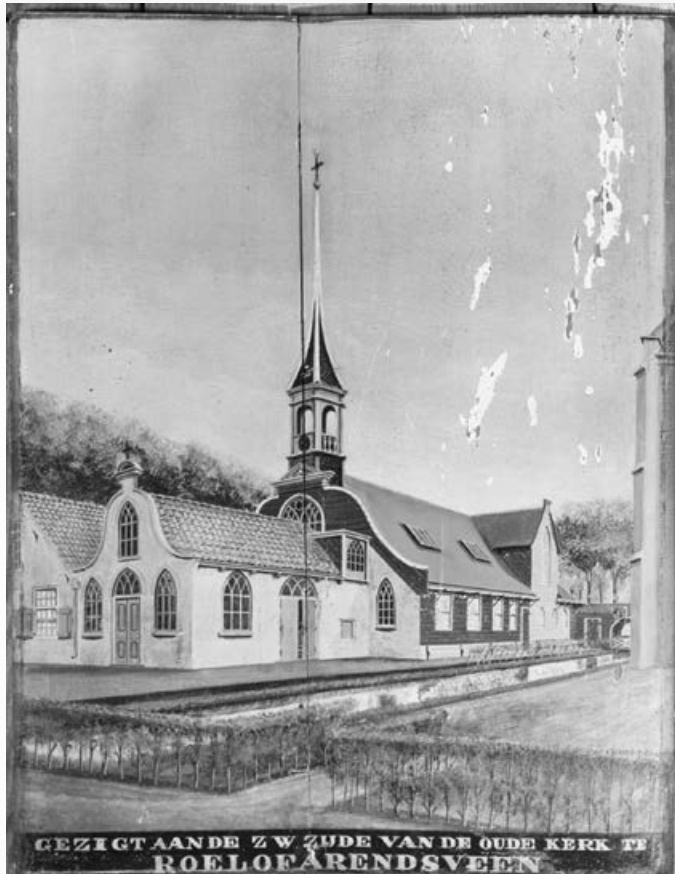

Zijn opvolging in het doopboek vastgelegd.

De kerk van Roelofarendsveen was toentertijd een houten gebouw, gebouwd als schuilkerk. Onder het Franse bewind was er godsdienstvrijheid gekomen voor de katholieken, zodat er in 1810 een spits torentje met klok en uurwerk op de kerk geplaatst kon worden.

Van het leven en werk van pastoor Meijlink is mij weinig bekend. Hij heeft een plan gemaakt voor een kerkhof bij de kerk in Roelofarendsveen, zodat de overledenen niet meer ver weg in Rijnsaterwoude begraven hoefden te worden. Maar bij zijn leven is dat geen werkelijkheid geworden.

Hij stierf 19 januari 1817 en werd begraven in het priestergraf van Roelofarendsveen, gelegen in het priesterkoor van de dom

De toenmalige kerk van Roelofarendsveen.

van Rijsaterwoude. Hij was de laatste die daar een rustplaats vond, want na zijn dood kwam er van staatswege een verbod op begraven in de kerken. In het krantenbericht in de Opregte Haarlemsche Courant van 23 januari 1817 staat dat hij overleed aan een “zenuwziekte van slechts drie dagen”.

De aankondiging van het overlijden van Pastoor Meijlink.

In het overlijdensregister van de gemeente Alkemade is te lezen: “In het jaar een duizend acht honderd en zeventien, den twee en twintigsten der maand Januarij des voormiddags ten negen uren, zijn voor ons Praesident van ’t Gemeente Bestuur van Alkemade, Officier van den Burgelijken Stand verschenen, Jan Heuvelman en Jan van den Berg, geburen, welke ons verklaard hebben, dat op den negentienden dezer maand des namiddags ten een uren, is overleden in het huis no. 173 wijk B, den Wel-eerwaarden Heer Joannes Meijlink Roomsch Catholijk Priester en Pastor, oud circa zeventig jaren, geboren te Amsterdam, zoon van wijlen Stefanus Meijlink en Geertruda ter Beek, en heeft den tweeden comparant deze na voorlezing nevens ons geteekend, verklarende den eersten declarant niet te kunnen schrijven. (getekend:) Jan van den Berg. Van Dam. 1817”

Wilhelmus van Egmond

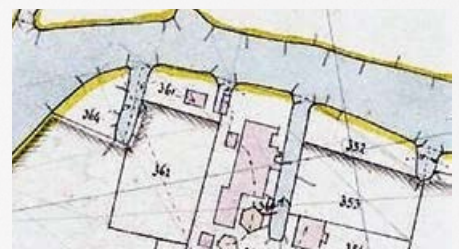
In de vijftien jaar dat Johannes Meijlink pastoor was in Roelofarendsveen, werd hij geassisteerd door een kapelaan: Wilhelmus van Egmond. Wanneer deze precies in de Veen is gekomen weet ik niet, maar in elk geval was hij daar al in december 1813 kapelaan. Na een aantal jaren werd hij benoemd in Leidschendam. Wilhelmus van Egmond werd geboren 10 November 1786 in Rijkswetering in de ‘Buurt’ en een dag later gedoopt. Zijn ouders waren Cornelis van Egmond, boer in de Buurterpolder, en Aaltje van Zwieten.

Wilhelmus van Egmond in het geboorteregister.

Opa Jacob van Egmond had op 22 juni 1779 een boerderij in de Buurterpolder gekocht en deze bij leven in 1782 overgedragen aan zijn zoon Cornelis. Die verloor zijn eerste twee kinderen door de dood, zodat het derde kind, Jan van Egmond, de boerderij overnam 11 mei 1802.

Een situatieschets van de Buurterpolder (BRON: WEBSITE KADASTER).

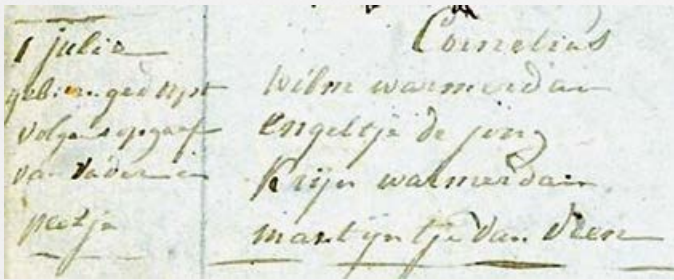
Willem was het vijfde kind uit dit gezin. Zoals gezegd was hij een aantal jaren kapelaan in Roelofarendsveen en later in Leidschendam, waar hij op 32-jarige leeftijd stierf.

Cornelis Warmerdam

Op zijn bidprentje is bijgeschreven: in den ouderdom van ruim 36 jaren.

Het laatste bidprentje van de reeks priesters in of uit Alkemade is dat van Cornelius Warmerdam. Hij was in Roelofarendsveen geboren en daar gedoopt op 1 juli 1801. Zijn ouders waren Wilm Warmerdam en Engeltje de Jong.

In het doopboek staat: 1 julie geb(oren) en gedoopt volgens opgaaf van vader en peetje. Cornelius. (vader) Wilm Warmerdam. (moeder) Engeltje de Jong. (peetvader) Krijn Warmerdam (peetmoeder) Martijntje van Veen. R(oelofarends) V(een)

Hij was kapelaan in Amsterdam, in de kerk Geloof, Hoop en Liefde waar ook pastoor Van der Valck van Oud Ade en Rijpwetering eerder kapelaan was geweest. In de tijd van - toen nog kapelaan - Van der Valck was deze kerk een schuilkerk.

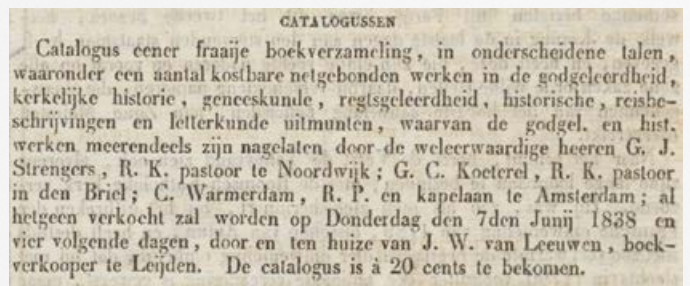
De schuilkerk Geloof, Hoop en Liefde.

Vanouds bevond deze rooms-katholieke statie zich aan het einde van de Nieuwezijds Voorburgwal, Boommarkt geheten. Ze was gewijd aan Catharina van Alexandrië, maar droeg de bijnaam 'Geloof, Hoop en Liefde'. Aangezien de statie bouwvallig was en het bouwen van publieke kerkgebouwen sinds de Napoleontische tijd niet langer verboden was, maakte men in het begin van de negentiende eeuw plannen voor de bouw van een nieuwe kerk. Pastoor Gerardus Antonius van der Lugt (1775-1855) wist de hand te leggen op het voormalige West-Indisch Binnenhuis aan het Singel, dat als kazerne in gebruik was. Ondanks tegenwerking ging op 1 augustus 1817 de eerste heipaal (van 385 stuks) de grond in. Tijdens de bouw kwam men al geld te kort. Koning Willem I der Nederlanden, die toch al op stichting van deze kerk had aangedrongen, zou f 10.000,- hebben bijgedragen. In februari 1820 kon het gebouw worden ingewijd. Cornelius Warmerdam is in deze nieuwe kerk kapelaan geweest.

De nieuwe kerk Geloof, Hoop en Liefde.

Hij stierf 23 februari 1838 in Amsterdam en werd 26 februari begraven in Ouderkerk aan de Amstel. Zijn boeken werden drie maanden later in Leiden te koop aangeboden.

De aankondiging van de veiling van de boeken van kapelaan Warmerdam (Nederlandsche Staatscourant 21 mei 1838).

Bronnen:

- Krantenknipsels via www.delpher.nl/nl/kranten
- Kerkelijke en gemeente-archiefstukken via www.wiewaswie.nl
- Andere foto's via Google

Een terugblik op de oorlogsjaren in Kaag en Buitenkaag (Deel 2)

Jan Biemond

We gaan in op de belangrijkste gebeurtenissen op en rond Kaageiland gedurende de Tweede Wereldoorlog en plaatsen deze lokale gebeurtenissen in een bredere context. In dit tweede deel vragen we aandacht voor de laatste oorlogsjaren. We vertellen daarin over razzia's, de Hongerwinter en een aantal belangrijke strategische doelen voor zowel de Duitsers als de geallieerden, zoals de Ringdijk rond de Haarlemmermeer, de Kaagbrug en het gemaal De Leeghwater. Ook over de inspanningen van het verzet, soms met tragische gevolgen (Haarlemmermeerdrama), en de spannende momenten rond de bevrijding. Tot slot eindigen we met een oproep de vrijheid door te geven aan volgende generaties.

De laatste oorlogsjaren

De oorlog begint een andere wending te nemen. Het besef groeit dat de oorlog niet alleen gewonnen kan worden vanuit de lucht, maar dat een gecombineerde actie nodig is. Op 6 juni 1944 - D-Day - vindt in Normandië de invasie plaats. Het is het begin van de bevrijding van West-Europa via Frankrijk, België en Nederland richting Duitsland. De bombardementen op Duitse steden worden geïntensiveerd, met als climax het bombarderen van Dresden in februari 1945 met heel veel burgerslachtoffers. Als reactie daarop nemen de Duitsers hun toevlucht tot regelrechte terreurmethode. Ze organiseren razzia's in de grote steden om Joden en politieke tegenstanders op te pakken en af te voeren naar concentratiekampen. Ook worden er veelvuldig razzia's op het platteland gehouden, zo ook aan de Kaag. Geen enkele man is meer veilig, ze worden opgepakt en gedwongen tewerkgesteld in de Duitse wapen- en munitie-industrie.

Razzia's

Op een van de razzia's aan Huigsloot bij Buitenkaag wordt op 27 augustus 1944 Dirk van Schie opgepakt. Hij had zich moeten melden voor de Arbeitseinsatz (werken in Duitsland), maar zat thuis op Huigsloterdijk 257 (visserscafé Van Schie, later bekend als restaurant De Hanepoel) op zolder ondergedoken. Omdat Dirk wist dat er een razzia op komst was, had hij zich tijdelijk verstopt in de stroballen bij een dichtbij wonende boer. Een fata-

Visserscafé Van Schie (De Hanepoel), 1945.

le vergissing, want daar werd hij opgepakt. Hij overleed enige maanden later op 19-jarige leeftijd in concentratiekamp Neuengamme in Duitsland.

De eilandbewoners, redelijk afgeschermd door de pont en daardoor snel gewaar-

schuwd, ervaren de vele razzia's vooral als hinderlijk. Met name fietsen moeten het ontgelden. Totdat totaal onverwachts in de vroege ochtend van 26 november 1944 een twintigtal jonge Duitse soldaten niet via de pont komen, maar met patrouilleboten. Gelukkig ging het er nogal luidruchtig aan toe zodat een aantal mannen nog snel kon onderduiken in hooiberg, boot of gewoon onder een gootsteenkastje, half in het grondwater. Jan Kattenberg (1930) weet nog te vertellen dat hij die bewuste zondagochtend zijn vader hielp bij het koeien melken op de boerderij van Nell, halverwege het dorp. Ook hij moest zonder pardon mee. Aan het eind van het dorp werden alle mannen verzameld en met machinepistolen op hen gericht afgevoerd naar Warmond. De nog maar veertienjarige Jan hoefde uiteindelijk niet mee. In Warmond worden zo'n duizend man uit de hele omgeving bijeengebracht in het Groot Seminarie. Daar worden de persoonsbewijzen gecontroleerd. Voor de Kagers loopt het goed af, ze hadden de nodige (eventueel vervalste) papieren en niemand wist natuurlijk waar wapens verborgen lagen. Maar voor een op Kaageiland ondergedoken jongeman uit Den Haag liep het minder goed af. Hij

Kaagse kabelpont en veerhuis (midden), 1940.

raakte in paniek, vluchtte het weiland in, weg uit de verzamelde groep. Daar werd hij een gemakkelijk doelwit voor een Duitse scherpschutter, die niet eens de moeite nam zijn slachtoffer op te zoeken. Pas de volgende dag wordt zijn dode lichaam in het hoge gras achter een polderhek geborgen. Vanaf dat moment worden er wachten ingesteld, zowel 's nachts als overdag.

De bevrijding laat op zich wachten

In 1944 worden geen zeilwedstrijden meer uitgeschreven, veel jachten worden gevorderd (voor de Hitlerjugend in Duitsland). Door brandstofgebrek wordt motorbootvaren steeds lastiger en later zelfs verboden; woonschepen mogen niet meer op de plas liggen. Veel jachtwerven draaien bijna volledig op het onderhouden en stallen van zeilboten en jachten. Zeilen daarentegen wordt nog wel regelmatig gedaan. Ondanks allerlei verboden voor de Ringvaart, het Braassemmeer en de Westeinderplassen, wordt er op de Kagerplassen in de prachtige augustusmaand van 1944 nog druk gezeild.

Dolle Dinsdag: Op 5 september 1944 bereikt westelijk Nederland het bericht dat Breda al zou zijn bevrijd door de geal-

lieerden. Er ontstaat een grote chaos: enerzijds door vluchtende Duitsers en NSB'ers, anderzijds door feestvierende Nederlanders. In Leiden en Oegstgeest hangen de vlaggen uit. De domper komt diezelfde middag nog. Pas op 12 september 1944 start de bevrijding van Nederland met de opmars van de Amerikanen in Limburg. Ondertussen wordt al het verkeer te land en te water beschoten door geallieerde vliegtuigen. Het Hoekstuk met de paddestoelhuizen begint volgens Titia Haanappel te lijken op een zigeunerkamp. Schippers die niet meer durven varen omdat ze door de geallieerden worden beschoten, liggen aan de steigers. Sommigen zijn zelfs in de huisjes getrokken. Spoedig worden de boten verlegd naar de Kever, vanwege het gevaar van beschieting.

Operatie Market Garden: Op 17 september, ruim drie maanden na de euforie van D-Day, begint een van de grootste geallieerde mislukkingen uit de Tweede Wereldoorlog. Het doel is om acht belangrijke bruggen over Maas, Waal en Rijn in handen te krijgen om vervolgens via Nederland door te stoten naar Duitsland. De operatie bestaat uit twee delen. Operatie Market, de grootste luchtlandingsoperatie ooit, en operatie Garden, een ondersteunende aanval van grondtroepen. Helaas strandt het geallieerde offensief bij Arn-

hem. Op dat moment is wel al een deel van Noord-Brabant, Limburg en Gelderland in geallieerde handen. Vanuit deze strook vrij gebied bevrijden de geallieerden in de maanden daarna de rest van Brabant en Limburg. Tot Kaageiland dringt dit alles nauwelijks door. Gelaten wachten de bewoners de gebeurtenissen af.

Operatie 648: de crash van de bommenwerper Jayhawk

Tot op die stralende middag van 26 september, rond drie uur, de rust verstoord wordt door een aangeschoten Amerikaanse B-17 bommenwerper, genaamd Jayhawk. Het toestel maakt deel uit van een armada van twaalfhonderd Amerikaanse B-17 Vliegende Forten en B-24 Liberators die tussen twee uur en half drie de Duitse steden Osnabrück, Hamm en Bremen bombardeerden. Doel van deze operatie was om de aanvoer van Duitse versterkingen naar Arnhem te verhinderen. Achthonderd Thunderbolt- en Mustangjagers escorteerden de vlucht. Door Duits afweergeschut bij de Hollandse kust wordt de 'Jayhawk' na terugkomst van de missie tweemaal getroffen. Eerst in de neus, dan volgt nog een voltreffer. Als het toestel in een duikvlucht raakt, geeft piloot Carl H. Gooch de overige zeven

De B-17 bommenwerper 'Jayhawk' met bemanning.

bemanningsleden het bevel het toestel te verlaten. Terwijl de parachutisten in de richting van de Kagerplassen zweven, stort de machine neer in een bollenveld tegenover de r.k. kerk De H.H. Engelbevaarders in de buurtschap 'De Engel' aan de Heereweg te Lisse. Pal achter deze kerk stond een jongens- en een meisjesschool, waar de Kaagse katholieke kinderen sinds 1931 naar school gingen.

We volgen een aantal van de parachutisten. Eén komt in het water van de Dieperpoel terecht, vlak bij de aanlegsteiger van het verblijf van luchtvaartpionier Frits Koolhoven. Hij wordt door hem uit het water gehaald en vakkundig bevrijd van zijn parachute. Koolhoven loodst de ongedeerde copiloot John P. Quillin haastig zijn huis binnen, geeft hem droge kleren en eten, maar wil snel van hem af, voordat de Duitsers verschijnen. Een interessante manoeuvre voor iemand die zich heeft aangesloten bij de NSB. Het verzet op Kaageiland wil de piloot in veiligheid brengen, maar deze weigert. Hij wil zich uitsluitend overgeven aan de Duitsers en heeft de rest van de oorlog in een Duits krijgsgevangenenkamp doorgebracht. Nummer twee (de staartschutter) landt in de Eymerspoel en wordt uit het water opgepikt door een bewoner van het Hoekstuk die hem laat onderduiken in zijn woonhuis in Den Haag. Nummer drie landt in het Norremeer en verdrinkt. Zijn zwemvest was bij de sprong aan stukken gescheurd. De piloot Carl Gooch (22 jaar) landt met zijn parachute ook in de buurt van de Kaag, namelijk op het land van Zekveld (Hoeve Alkemade, in de Huijgsloterpolder van de Haarlemmermeer), toen nog het grondgebied van de voormalige gemeente Alkemade. Hij wordt door aardappelrooiers ter plekke verstopt in een bietenveld. 's Nachts wordt hij door het verzet via de Ringvaart en de Kagerplassen naar de Zijl en ten slotte naar Leiden gebracht. Na de oorlog hebben een aantal Kagers een onderscheiding gekregen (Eisenhower Certificaat) voor de hulp aan de Amerikaanse piloot en de copiloot.

Oorlogswinter 1944-45

Het zou uiteindelijk nog meer dan een half jaar duren voordat de geallieerden heel Nederland hebben bevrijd. Met name in het westen van Nederland wordt tijdens de laatste oorlogswinter grote honger ge-

leden. Naar schatting twintigduizend mensen komen om door honger en kou. Deze barre winter staat bekend als de Hongerwinter. Steeds meer producten komen 'op de bon'. De uitgereikte distributiebonnen zijn bij lange na niet voldoende voor de hongerende bevolking. Dagelijks vertrekken er inwoners uit de stad, bijvoorbeeld uit Leiden en Den Haag, in de hoop om daarbuiten bij boeren in de Haarlemmermeerpolder voedsel te kunnen ruilen. Zilveren bestekken, lakens en sieraden wisselen van eigenaar. Ook bloeit de woekerhandel. Er ontstaat een zwarte markt voor schaarse producten, buiten het bonnensysteem om. Zwarthandelaren zijn strafbaar, ze maken vaak woekerwinsten ten koste van de bevolking. De prijs van de aardappel loopt op tot wel f10,- per stuk. Ook kinderen ondernemen hongertochten, met karren en fietsen met houten velgen. Ze trekken ook over de Ringdijk bij Buitenkaag.

Op Kaageiland wordt niet echt honger geleden. In 1944-45 is er geen elektriciteit, de olielamp en kaarsen gaan weer dienstdoen. Wel heerst er begin 1945 een nijpend tekort aan drinkwater nadat de Duitsers het drinkwaterbedrijf hebben stilgelegd. Via een wel op het terrein van Koolhoven kon schoon drinkwater naar behoefte worden opgepompt. Ook wordt er water uit het meer gedronken, na het eerst te koken. Ongeacht de verdeeldheid in een katholiek en protestants kamp helpen de bewoners elkaar. Huisslachten bij de familie W. Nell en de familie K. van Asselt zorgen voor het noodzakelijke stukje vlees om bijvoorbeeld een pan soep te trekken (aldus het krantje Kaagklanken) en de grote groentetuinen zorgen voor de noodzakelijke groenten. Via een Centrale Keuken, belast met de uitdeling, is er bijzondere aandacht voor jonge moeders. Ook zomergasten die de schaarste in de grote steden zijn ontvlucht, ontvangen rantsoenen. Een aantal bomen uit de pastorietuin dient als brandstof voor enkele gezinnen.

Zwarthandel gaat ook het eiland niet voorbij. We noemen hier Leen Loogman, vader van een groot katholiek gezin met twaalf kinderen. Hij combineerde een kleine veehouderij met een kruidenierszaak (Het Witte Huis) en een melkwijk. Ook had hij een grote tuin met groenten en tabaksplanten. Een uitstekende combinatie voor wat clandestiene bij-

verdiensten. Dit bleef natuurlijk niet onopgemerkt. Hij wordt opgepakt door de Duitsers en verbleef een aantal weken in de strafgevangenis in Scheveningen. Als een gebroken man kwam hij terug. Zijn zonen Jan en Koos waren niet benauwd en hebben de zwarthandel gewoon voortgezet, zo lezen we in het recent verschenen boek 'Kinderen van Kaageiland'.

Het verzet

Het verzet, ook wel 'de ondergrondse' genoemd, saboteerde het beleid van de bezetter door nazi's en collaborateurs te doden en aanslagen te plegen o.a. op distributiekantoren. Ook hielp het verzet Joden, dwangarbeiders en politieke tegenstanders onder te duiken en verspreidde het illegale kranten met ongecensureerd nieuws over de voortgang van de oorlog. Op het plegen van verzet stonden zware straffen. Verzetsstrijders werden vaak zonder proces gevangen gezet, gemarteld of geëxecuteerd. Sommigen werden naar gevangenenkampen in het oosten gestuurd.

Haarlemmermeer, onder leiding van Cor van Stam, was groot in het verzet. Vanaf september 1944 was het onderdeel van de Binnenlandse Strijdkrachten (BS) en richtte het zich op de plaatsing en verzorging van ruim zesendertighonderd onderduikers, onder wie zeshonderd Joodse Nederlanders, alsmede op het behoud van de dijken en de gemalen. De Haarlemmermeer moest droog blijven, dus moest voorkomen worden dat de door de Duitsers met springstoffen ondermijnde Ringdijk rond de Haarlemmermeer werd opgeblazen. Ook Kaag en Buitenkaag hebben een actieve verzetsgroep onder leiding van Jan de Nie en Hannes Tulen (Verzetsherdenkingskruis, Eisenhower Certificaat). Ook zij hebben zich bijzonder ingespannen voor deze strategische doelen, terwijl ze daarnaast ook de zorg hadden voor de onderduikers. Overigens met wisselend succes. Verraad lag ook hier steeds op de loer, uit jaloezie, geldingsdrang, vanwege een oude vete of om op een te premie jagen. Voor het aangeven van een Joodse landgenoot werd zeven en een halve gulden betaald. Een brief van een dorpsgenoot gericht aan de bezetter waarin allerlei illegale activiteiten worden gemeld, zoals lidmaatschap ondergrondse, verspreiden blaadjes, zwarthandel en verboden voorraden, werd tijdig onderschept.

Behoud gemaal De Leeghwater

Tijdens de bezetting is de heer J. Vrijhof als opzichter verantwoordelijk voor gemaal De Leeghwater. Dit was tot 1912 een stoomgemaal. In september 1944 worden, zonder dat hij erin gekend is, door Duitse militairen een veertigtal landmijnen in zijn tuin achter het huis ingegraven. Naast zijn huis komen er nog twee bij, en achter het gemaal nog eens acht (afmeting 1,50 m x 0,5 m). Al deze mijnen zijn onderling met elkaar verbonden. De betekenis is duidelijk, na bevel zou De Leeghwater de lucht in vliegen waardoor de Haarlemmermeerpolder onder water zou lopen: tot zo'n 0,5 m en zelfs tot 4 m als ook de sluisen van het Noordzeekanaal bij IJmuiden zouden worden gebombardeerd.

Om het opblazen van het gemaal te verhinderen worden er vier man van een verzetsgroep in ondergebracht. Indien nodig kunnen zij de springladingen onklaar maken. Ze kwamen dagelijks één voor één bij de familie Vrijhof eten. Ook had het verzet een aantal boten met zand klaarliggen, die bij het springen van de dijk snel ingevaren konden worden en tot zinken gebracht. Eén van die zandboten bij de familie Henk Schalk aan de Lisserdijk werd echter steeds vaker doelwit van geallieerde beschietingen. De granaatscherven vlogen bij de omwonenden in het rond. Op een nacht heeft het verzet de zandschuit weggevoerd en tot zinken gebracht in het Kagermeer.

Deze bewaking van De Leeghwater heeft niet lang geduurd. Het wordt al snel te gevaarlijk door de gebeurtenissen die bekend staan als het 'Haarlemmermeerdrama'. Korte tijd later worden er Duitse sol-

daten ondergebracht in het opzichterhuis en in februari 1945 wordt het gevorderd.

Haarlemmermeerdrama 8 september 1944

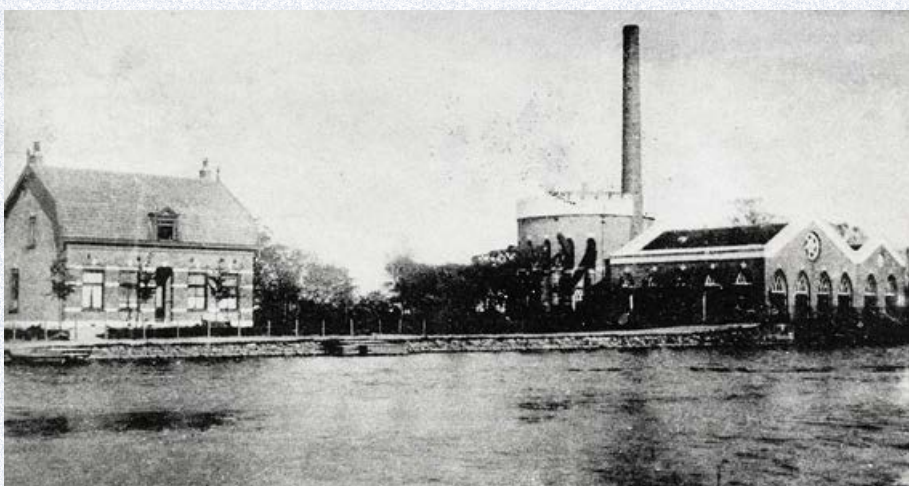
Drie jonge jongens uit Haarlem met de schuilnamen Dick, Flip en Beer waren als lid van een kleine knokploeg in een luxe auto met open dak op weg naar de boerderij van verzetsman Klaas Reeuwijk. Onder de autobanken lagen wapens en munitie, die eerder gedropt waren door de Engelsen. Deze boerderij stond bij het viaduct van de Rijksweg A44 over de Hoofdvaart bij Abbenes en ze moesten hun lading, bestemd voor de 24-uurs bewaking van gemaal De Leeghwater, daarheen brengen. Daar was moed voor nodig, maar het was voor deze jongens ook wel een beetje een spel. Helaas werd het een spel met gruwelijke afloop. Een dag eerder waren ze in Hoofddorp bij de Geniedijk al betrokken geweest bij een schietincident met landwachters. Zo heetten Nederlanders die samenwerkten met de bezetter. Op weg naar Van Reeuwijk moesten ze de weg vragen, waarna ze bij het uitladen van de handgranaten op de boerderij opnieuw verrast werden door landwachters. De drie jongens zijn later op de dag zonder vorm van proces achter de boerderij door de Duitse SD gefusilleerd. Boer Van Reeuwijk zag kans om te vluchten, zijn arbeiders bleven gespaard.

De Atlantikwall en het Landfront

Langs de gehele West-Europese kust werd een sterk verdedigingssysteem gebouwd, de Atlantikwall, bedoeld om de westgrens van het Duitse rijk te verdedigen tegen

aanvallen van de geallieerden. Deze Atlantikwall bestond aanvankelijk uit een Zeefront tegen aanvallen vanuit zee, later geperfectioneerd door veldmaarschalk Rommel en uitgebreid met een Landfront. Dat laatste was bedoeld om verder landinwaarts, in het Groene Hart, te voorkomen dat de geallieerden de kustlinie, bijvoorbeeld via parachutelandingen, in de rug zouden aanvallen. Onderdeel van dit Landfront waren een aantal Duitse mitrailleurstellingen langs de westelijke Ringdijk van de Haarlemmermeer bij de Kaag, die ook bedoeld waren om de springladingen in de Ringdijk en bij het gemaal te bewaken. Hoewel de Duitsers als onderdeel van de Vordere Wasserstellung veel gebieden hadden geïnuundeerd, waren ook de Duitsers beducht voor het inunderen van de Haarlemmermeer.

(Stoom)gemaal De Leeghwater, links het huis van opzichter J. Vrijhof.

De Britse luchtmacht zat inderdaad ook niet stil. In 1944 en 1945 voerde een RAF-eenheid, gespecialiseerd in het maken van luchtfoto's, duizenden verkenningsvluchten uit boven Nederland. De luchtfoto van Kaageiland en Buitenkaag op 25 februari 1945 is hier een voorbeeld van. Aan de hand van deze foto's werden door een andere RAF-eenheid in Medmenham, gespecialiseerd in het interpreteren van luchtfoto's, kaarten gemaakt van de verdedigingswerken van het Neue Landfront. Op de kaart worden de mitrailleurstellingen getoond, de pijltjes geven aan uit welke richting de Duitsers de vijand verwachtten. Het eiland De Kok

RAF-Luchtfoto van de Kagerplassen, 25 februari 1945. Duidelijk zichtbaar linksboven de nieuwe Rijksweg met Kaagbrug over de Ringvaart en gemaal De Leeghwater.

RAF-kaart met Duitse mitrailleurstellingen (kringeltjes: loopgraven; kruisjes: prikkeldraad; flooded: onder water gezet).

- 1 De Atlantikwall.
- 2 Neue Landfront en Vordere Wasserstellung (BRON: BOSATLAS TWEEDE WERELDOORLOG).
- 3 Geïndundeerde gebieden (donkerblauw); niet-geïndundeerde gebieden (rood), wel voorzien van springladingen, zoals zuidelijke Haarlemmermeer tot aan de Geniedijk.

(Kogiespolder), De Oude Kooi en andere gebieden werden onder water gezet (flooded) om luchtladingen te voorkomen. Met datzelfde doel werden er in de (droge) Kagerpolder houten palen geslagen van zo'n vier meter.

Coen Verbaas (1930), woonachtig op Huijsloterdijk 411, weet nog te vertellen dat op de plek van zijn huis een loopgraaf was (zie pijlpunt) om het 's Gravenwater tussen Kaag en Faljeril te kunnen bewaken. Het huis ernaast was ontruimd. Daar waren de Duitsers ondergebracht. Ook zij hadden niet veel te eten en gooiden een handgranaat in het water, zodat de vissen kwamen bovendrijven. Cor van Zadelhoff (1934), Lisserdijk 121, weet te melden dat gedurende de hele oorlog een groot aantal Duitse soldaten op de ouderlijke boerderij was ingekwartierd in de stallen en in tenten. Ze hadden kraaiennesten in de bomen, zo beducht waren ze voor een mogelijke landing van de geallieerden op de Rijksweg.

Bevrijding

Reikhalzend wordt uitgezien naar het einde van de oorlog. Een eerste voorbode zijn de geallieerde voedseldroppings. Het gebrom van de vele vliegtuigen die boven Warmond zwarte pakketjes afwerpen brengt de Kagers weer op de steigers.

Op een gegeven moment wordt het ongewoon druk bij de plaatselijke bakkerij van de gebroeders Van Zwieten (later Van Asselt) - want daar is nog elektriciteit - als daar eindelijk op vrijdag 4 mei 1945 op Radio Oranje het bericht komt over de Duitse capitulatie in westelijk Nederland. De bevrijding zou ingaan op 5 mei om 8 uur precies. De werkelijkheid is iets weerbarstiger.

Kaag en Buitenkaag zullen nog een aantal spannende dagen beleven. Op 5 mei gaan de mensen de straat op, men loopt bij elkaar binnen, neemt een borrel in 't Kompas bij Dirk van Nieuwkoop. De verzetsmensen op de Kaag (met oranje-blauwe armbanden) laten zich voor het eerst in het openbaar zien, zo'n man of tien. De eerste daad van de BS is het ontwapenen van de Duitse Leeghwater-bezetting. De zes daar gestationeerde Oostenrijkers hebben geen zin om te vechten en gaan gewillig mee naar de jeugdherberg, het hoofdkwartier van de BS, waarna de driekleur op De Leeghwater wordt gehesen. Ontstekingsmateriaal wordt verwijderd en vernietigd. Met de drie Duitse bezetters van de Kaagbrug gaat het niet zo gemakkelijk, ze weigeren zich over te geven. Ze zijn beducht voor represailles, ze laten assistentie overkomen uit Noordwijkerhout en dreigen een naastgelegen boerderij op te blazen. Op dat moment zijn de rollen omgedraaid. De verzetsmensen moeten hun wapens inleveren en mogen blij zijn dat ze het er levend afbrengen. De Kaag raakt in paniek, de vlaggen worden weer binnengehaald en somberheid is troef. Pas op maandag 7 mei geven de Duitsers zich formeel over, waarna de verzetsmensen hun wapens terugkrijgen, heel officieel. Dan is er toch eindelijk een uitbundige optocht en een zee aan vlaggen.

Maandag 7 mei: eindelijk bevrijd!

De BS op de Kaagbrug, Ds. W. van de Windt steekt zijn helm omhoog.

Een jonge Frits Koolhoven in vliegertenu.

Op 10 mei wordt Frits Koolhoven opgepakt door de BS en moet hij terechtstaan. Op Kaageiland weet echter niemand iets kwaads over hem. Hij was toch degene die een piloot uit het water gered heeft en helpen onderduiken? Was hij het niet die een goed woordje deed voor zijn dorpsgenoten voor wie arrestatie dreigde? Hij werd na zeven maanden opsluiting vrijgesproken, maar stierf vrij snel daarna (3 juli 1946) als een besmet man, als een vergeten legende. De journalist en schrijver

Systze van de Zee heeft in een VPRO-documentaire (2010) en in zijn boek 'De Vliegensch' (2012) herwaardering proberen te krijgen voor deze vooroorlogse vliegtuigpionier. Sinds 2013 eert het Rijksmuseum de vliegtuigbouwer met zijn in 1917 voor de Engelse luchtmacht ontworpen dubbeldekker gevechtsvliegtuig, een FK 23 Bantam. Het is het oudste, in authentieke toestand bewaard gebleven vliegtuig in Nederland.

De FK 23 Bantam, icoon van de Nederlandse bijdrage aan de ontwikkeling van de luchtvaart, in het Rijksmuseum te Amsterdam.

Referenties:

A Gedenkboek 1910-1960, Koninklijke Zeil-, Roei- en Motorsportvereniging 'De Kaag', 1960 **B** C.B. Roos, Het kerkdorp De Kaag, 1967. **C** Elsa Jagerman, De Kaag en de Kagerplassen door de eeuwen heen, 1973. **D** Jan van Nieuwkoop, De Kaag: Oude herinneringen aan Binnen- en Buitenkaag, 1983. **E** A.G. van der Steur, Tussen Kaag en Braassem, Bijdragen tot de geschiedenis van de gemeente Alkemade, 1985. **F** Cor van Stam, Wacht binnen de dijken, Verzet in en om de Haarlemmermeer, 1994 **G** Vincent van Gerven, Naar school op de (Buiten)Kaag, Historie van het onderwijs op Kaag en Buitenkaag, 2002. **H** Dick Breedijk, Ted Robbins, Bommenwerperpiloot, 2010. **I** Sytze van der Zee, De Vliegensch, Opkomst en ondergang van vliegtuigpionier Frits Koolhoven, 2012. **J** Jan Biemond, Een kleine geschiedenis van boerderij 'Dank en Hoop', 2012. **K** Maria Zwart, Coen Verbaas, Een leven in beweging, 2013. **L** Gerrit en Jan Kuipers, De slag om de Haarlemmermeer, 2014. **M** Conny van Schie, Lief en Leed rond de Hanepoel; Een kroniek van de familie van Schie, 2015. **N** Sjaak Bouwmeester, De klokkenroof tijdens de Tweede Wereldoorlog, Alkadders, 34e jaargang, maart 2016. **O** Jan Biemond, De Kaag in oorlogstijd, 2020. **P** Kristine Groenhart, Kinderen van Kaageiland, Afscheid van het grote gezin, 2020. **Q** Nationaal Comité 4 en 5 mei, De Bosatlas van de Tweede Wereldoorlog, 2020. **R** Verliesregister 1939-1945, Alle militaire vliegtuigverliezen in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog. **S** Correspondentie met Alfred Bakker, historisch explosievenonderzoek. **T** Rapport BS, Gewest 12, Haarlemmermeer, Nationaal archief, Collectie Binnenlandse Strijdkrachten, no. 172, 11 mei 1945. **U** Diverse auteurs, Maandblad Heen en Weer, (Ooggetuigen)verslagen over de Tweede Wereldoorlog. **V** Diverse auteurs, Alkemade in oorlogstijd, 1940-1945, Alkadders, 13e jaargang, nr. 2, 1995. **W** Historische foto- en krantenarchieven.

Bevrijding doorgeven

Het besef dat we al 75 jaar in vrijheid leven is een grote verworvenheid; het geeft ons tegelijkertijd een grote verantwoordelijkheid om onze vrijheid door te geven aan een nieuwe generatie. Waar nu het viaduct van de Schiphollijn ligt en waar vroeger de boerderij van Van Reeuwijk stond daar staat nu het oorlogsmonument ter nagedachtenis aan het Haarlemmermeer-drama. Hier wordt op 4 mei de jaarlijkse dodenherdenking gehouden: 'Zij offerden hun jonge leven voor de bevrijding van het vaderland, voor het behoud van het gemeal 'De Leeghwater' in dienst van de Ondergrondse strijdkrachten.'

Op het 50^e bevrijdingsfeest in 1995 was er een tentoonstelling 'Oorlog en Bevrijding van de Kaag en Omgeving' en een optocht die in het teken stond van de bevrijding met een aantal legerwagens waarmee de Canadezen westelijk Nederland binnenreden. Ondanks alle grootse plannen wordt 75^e bevrijding op 5 mei 2020 door alle getroffen maatregelen rond het coronavirus in stilte gevierd. De beperking van de bewegingsvrijheid, het opgesloten zitten, roept herinneringen op aan de Tweede Wereldoorlog. De door de Gemeente Kaag en Braassem georganiseerde bevrijdingstocht, te voet of per fiets, met lezingen over de oorlog en ontmoetingen met de laatste ooggetuigen van de Tweede Wereldoorlog kan geen doorgang vinden. Deze publicatie is bedoeld om de ontstane leegte enigszins te vullen; het is een poging om de lokale geschiedenis over de Kaag in oorlogstijd levend te houden en door te geven aan volgende generaties.

De auteur is erkentelijk voor alle bijdragen die hij heeft mogen ontvangen in de vorm van foto's, documenten en persoonlijke verhalen.

Recent verschenen boeken

José van der Meer

'Kinderen van Kaageiland'

Het boek van Kristine Groenhart gaat over "een nostalgische familiegeschiedenis over het leven van een groot katholiek gezin op een klein Zuid-Hollands eiland". Hiermee wordt Kaageiland bedoeld, waar het gezin van Leen Loogman (1895-1968) en Lena Groen in 't Woud (1896-1978) met twaalf kinderen gewoond heeft. De auteur is getrouwd met de zoon van een van die kinderen.

Verteld wordt hoe rond 1670 de eerste Loogmannen - vader Jan Logemann, moeder en de zonen Willem en Petrus - vanuit Duitsland (Oldenburger Land) naar Nederland vertrekken om hier werk te vinden. Ze komen terecht op Kaageiland waar de familie zich van generatie op generatie uitbreidt tot de huidige. Het waren landbouwers, melkveehouders en kruideniers. Anno 2020 leeft er nog één nazaat van deze grote familie in het ouderlijk huis en in de voormalige kruidenierswinkel Het Witte Huis op De Kaag. Ook de geschiedenis van de (schoon)familie Groen in 't Wout wordt uitgebreid onder de loep genomen, inclusief een nare erfelijke aandoening waar de huidige generatie nog de gevolgen van ondervindt.

Om het verhaal in een grotere context te plaatsen wordt ook veel andere, oudere geschiedenis er bij gehaald zoals de droogmaking het Haarlemmermeer. Ook wat zich tijdens de Tweede Wereldoorlog op Kaageiland heeft afgespeeld komt uitgebreid aan bod. Voor wie o.a. de artikelen van Jan Biemond in verschillende Alkmadders heeft gelezen, komt dit allemaal bekend voor.

Kristine Groenhart, *Kinderen van Kaageiland*. Querido, Amsterdam-Antwerpen, 2020. ISBN 978 90 214 1835 3. 264 pagina's, € 20,99. Te koop bij o.a. Veenerick Boek & Kantoor.

Het boek gaat vooral in op hoe het er in het grote gezin aan toe ging, waar de kinderen naar school gingen (in Lisse en Sassenheim), waar naar de kerk (in Oud Ade), welke winkels er waren en welke toeristen naar het eiland kwamen. De opvoeding van de kinderen tot goede katholieken hield o.a. in: veel bidden en op zondag twee keer naar de kerk. De auteur sprak hiervoor met de overgebleven familieleden, bezocht archieven en las dagboeken, fietste langs de Ringvaart en logeerde op Kaageiland om zich een beeld te vormen van hoe de familie zich hier heeft weten te handhaven.

De veelvuldige afwisseling van het heden met flashbacks maakt het soms wat verwarrend lezen: wie was wie ook al weer? Gelukkig staat er een vereenvoudigde stamboom voorin om af en toe te raadplegen. Niettemin is het boek makkelijk te lezen en heel geschikt om daarna op de fiets te stappen om op Kaageiland met eigen ogen te zien waar het zich allemaal afgespeeld heeft. Wel het boek meenemen want de huizen staan er met straatnaam en huisnummer in vermeld!

'Veteranenboek Kaag en Braassem'

Op 24 juni jl. nam Frank van Sprang, inspecteur-generaal der Krijgsmacht, op het gemeentehuis van Roelofarendsveen het eerste exemplaar van dit boek in ontvangst. Het is samengesteld door Joep Derksen van de Stichting Zinsnede en bevat de wederwaardigheden van 29 veteranen uit de hele gemeente: 26 mannen en 3 vrouwen. Ook burgemeester Marina van der Velden en 23 aanwezige veteranen kregen een exemplaar uit handen van de auteur.

Bij veteranen moeten we niet alleen denken aan militairen uit de Tweede Wereldoorlog, maar ook uitgezonden militairen naar bijvoorbeeld Afghanistan, Uruzgan en Mali worden hiertoe gerekend.

Na een overzicht van alle missies waaraan Nederlandse militairen hebben deelgenomen, volgen per veteraan enkele pagina's met verhalen en foto's. De jongste veteraan is Teus Koek (30 jaar), de oudste

is Jan van der Zwet (100 jaar, zie ook Alkmadders 147, september 2019). Andere veteranen zijn: Angelique Straathof-Mol, Arie Ambachtsheer, Bert van der Meer, Frank Opdam, Jan Kortekaas sr (overleden), Jan Kortekaas jr, John Jansen, Roel Jansen, Theo van der Meer (Fietsie) en Wouter Otten (allen woonachtig in Roelofarendsveen); Dave Oosterveen, Simone van Klink, Willem Brugman (woonachtig in Oude Wetering); Jan van der Poel, Koen Haegens (uit Rijpwetering) en Gé van der Fits (Oud Ade). De overige elf veteranen wonen in Hoogmade, Woubrugge, Lisse, Alphen aan den Rijn en Amsterdam.

Uit de flaptekst: "Zonder uitzondering praat iedere veteraan openhartig over zijn of haar emoties en gevoelens. De een beschouwt de uitzending als een klein onderdeel van de jeugdervaring. Maar voor anderen blijkt de uitzending een blijvende invloed te hebben gehad op de rest van hun leven."

Gecombineerd de vele foto's over de verschillende situaties ter plaatse maken dat het boek heel interessant, maar soms ook heftig om te lezen.

'Veteranenboek Kaag en Braassem' telt 135 pagina's, kost € 12,50 en is te koop bij Veenerick Boek & Kantoor.

Armoede: toen én nu

Gijs Korevaar

Echte armoede is een buitentoilet voor dertig mensen aan de rand van de sloot. Als het vroom lag er een bruine hoop op het ijs en dat moest met een hakbijl worden gebroken om de uitwerpselen weg te krijgen. Dat beeld bestaat in Nederland gelukkig niet meer. En de lorrenboer, de scharensliiep, de schillenboer, ze zijn verdwenen. De bedeling noemen we tegenwoordig voedselbank. En werkverschaffing is nu 'een tegenprestatie voor een bijstandsuitkering'.

Vijf mannen zitten aan een tafel in het Museum Oud Alkemade op uitnodiging van *Hier! In de regio* om te praten over armoede toen en nu. Het geanimeerde gesprek verspringt telkens van vroeger naar nu, van armoede naar rijkdom, van dorp naar stad. De herinneringen aan vroeger leveren vooral leuke anekdotes op. Over bijnamen, families, de kerk, de landheren en over halftelers.

Armoede, wie weet er nog wat echte armoede is. “Na een halve week werk op het land had je er al veertig uur op zitten. Het was echt verschrikkelijk hard werken om een beetje een boterham te kunnen verdienen,” zegt Jan van Ruiten. “We zeiden wel eens tegen elkaar: de muizen lagen dood voor de kas.” Ofwel: zo weinig was er te eten. Hij vervolgt: “Tegenwoordig worden de keukens vervangen omdat de kleur niet meer past bij het interieur. Een keuken vroeger? Dat was

een tafel met twee petroleumstellen en de kraan buiten tegen de muur” Leo Olijerhoek: “En een wc buiten aan de slootkant. Een wc voor dertig mensen. Met zo'n houten deur en hartje er in.”

Halftelers

Gerard van der Meer, schrijver van het boek ‘Polders, de geschiedenis van Kaag en Braassem’, legt uit dat ‘halftelers’ pachters zijn die de helft van de opbrengst aan de grondeigenaar moesten afstaan. “In de welvarende jaren twintig van de vorige eeuw leverde het telen van producten veel geld op. Steeds meer mensen wilden daarom ook gaan telen, een graantje mee pikken. De grond werd daardoor duurder. Burgers werden gevraagd borg te staan voor de leningen die telers bij de bank kregen om die grond te kopen. Toen in 1929 de beurs instortte en de grote crisis begon, was dat land opeens niets meer waard. De telers waren de klos, maar ook

Gerard van der Meer weet veel te vertellen over de crisisjaren.

de burgers die borg hadden gestaan. De grond kwam in handen van rijke landheren en die verpachten hun landen weer aan telers. Die telers kregen grond, mest en materialen, maar zij moesten de helft van hun opbrengst aan de landheer afstaan. Dus werden ze halftelers genoemd.” Dit systeem van halftelers heeft tot halverwege de jaren vijftig bestaan. Toen is het pas verboden om zo'n enorm hoge pacht te vragen.

De nood was hoog

In die jaren van extreme armoede ten tijde van De Grote Depressie (na het instorten van de beurs in 1929) was de nood heel hoog. Zo hoog dat de burgemeester aan ‘Den Haag’ steun vroeg voor de tuinders. Er kwam een soort verdeling tot stand waar de armen van die tijd voedsel konden krijgen. Dat heette de ‘bedeling’. En dan blijkt maar weer dat elke tijd zijn eigen wiel moet uitvinden: vandaag noemen wij die steun aan mensen die niet

Een gesprek over armoede vroeger en nu. Met de klok mee: Leo Olijerhoek, Gerard van der Meer, Lex van der Zwet, Theo Meijer, Jan van Ruiten en Gijs Korevaar van *Hier! in de regio*.

rond kunnen komen de voedselbank. Het is eigenlijk hetzelfde systeem: mensen in geldnood krijgen hulp voor de dagelijkse boodschappen.

Werkverschaffing

Een bijstandsuitkering bestond in die tijd nog niet en om ervoor te zorgen dat mensen toch een inkomen konden verdienen, werd de werkverschaffing in het leven geroepen. Ook in Roelofarendsveen. “In de Haarlemmermeer was een hoge veenrug achtergebleven waar niets op wilde groeien. Die is afgegraven, met kruiwagens naar de ringvaart gebracht en daar vandaan naar Roelofarendsveen vervoerd. Het huidige parkeerterrein bij de Meerkreuk is daarmee ontstaan,” weet Gerard van der Meer. Vandaag bestaat de werkverschaffing niet meer. Maar in de Participatiewet wordt de mogelijkheid geopend dat tegenover een bijstandsuitkering een tegenprestatie kan worden gevraagd. Zo is werkverschaffing omgedoopt tot tegenprestatie.

Alles op afbetaling

Er zijn natuurlijk wel degelijk verschillen tussen vroeger en nu. Leo Olijerhoek had vroeger een melkwijk: rondlopen door de wijk met een melkkar. Hij vertelt: “De mensen werkten in de touwfabriek of op het land. Die hadden al te weinig geld om de melkboer te betalen. Ook al hadden sommigen twee banen. Alles ging op afbetaling. Als dan de kinderbijslag kwam, dan stonden de schuldeisers in de rij. Je ging iedere vrijdag naar de mensen toe

Leo Olijerhoek had met zijn melkwijk vaak te maken met kopen op de pof.

Jan van Ruiten: men schaamde zich niet voor zijn armoede.

om nog maar een guldentje te vangen. Het werd niet opgelost. De schulden bleven. Maar wij gaven wel alles mee. Je had toch een warm hart voor de gemeenschap. Kom daar nu eens om? Als ik bij de winkel zeg: ik ben mijn portemonnee vergeten, zeggen ze laat je tasje hier maar staan en ga je geld halen.”

Tegenwoordig

Vandaag de dag lijkt alles beter en rijker dan vroeger. Dat is echter niet altijd waar. Gerard van der Meer: “Ik kwam na een paar jaar Limburg terug in de Veen en kon een tuinderij kopen. De directeur van de veiling zei tegen mij: Gerard, je bent weggeweest en het ziet er nu leuk en aardig uit. Van de buitenkant. Maar kijk eens achter de gordijnen. Het is niet allemaal rozengeur en maneschijn. Je moet zo veel afdragen aan belasting, rente, aflossing, dat je veel moet verdienen om wat over te houden.” Een ander verschil tussen toen en nu is het gevoel van armoede. In vervlogen tijden woonden de ‘rijken’ in de betere buurten van steden als Leiden, Wassenaar of Den Haag. Zij woonden niet in de arme wijken van de steden en zeker niet op het platteland. In de Veen had iedereen het slecht dus je schaamde je er niet voor. “Voor de belasting op de fiets kreeg je een plaatje,” herinnert Jan van Ruiten zich. “Als je een uitkering kreeg, had je een plaatje met een gaatje. Dan wist iedereen: die leeft van de bedeling.”

Shag en gouden kettingen

Nu is de wereld wel kleiner geworden. Door de krant en televisie en vooral internet. Iedereen kan de luxe bij een ander zien. Vandaar de keuken die uit een huis wordt gesloopt om plaats te maken voor een nieuwe. Vandaar de nieuwe mobieltjes (Van Ruiten over de onvoorwaardelijke liefde voor mobieltjes bij jongeren: “Ik ben blij dat ik nog mobiel bén!”), de grotere tv’s, de auto’s, aldus de deelnemers aan deze ronde tafel in het museum.

Theo Meijer kan zich ergeren aan de luxe van de ‘nieuwe armen’.

“Ik weet nog dat de lorrenboer door de straten ging,” zegt Olijerhoek. “Ja, die riep: lorren, lorren. Wij riepen terug: die hebben we nog aan,” vult Van Ruiten aan. Gerard van der Meer: “Ik kan er toch zo pissig om worden. Dan zitten er mensen, hoe noem je ze, BN’ers, met van die gescheurde spijkerbroeken op de televisie. Als wij een scheur in onze broek hadden, maakten we dat meteen.” “En dan zie je mensen meedoen aan een programma over armoede en dan liggen de pakjes shag op tafel en hebben ze kettingen om en ringen aan. Verkoop eerst al dat goud voordat je aan een programma over armoede meedoet,” mengt Theo Meijer zich in het gesprek. “Toch schaamde je je vroeger niet voor de armoede. Nu wel. Nu mag je in deze wereld niet meer arm zijn,” besluit Lex van der Zwet.

Bron:

■ Hier! In de regio

Foto's:

■ Miranda Castelein